

*Шаршембиева Д.Н.*АНГЛИС ТИЛИ САБАКТАРЫНДА
ДОЛБООРДУК ОКУТУУ АРКЫЛУУ ОКУУЧУЛАРДЫН НЕГИЗГИ
КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮКТӨРҮН КАЛЫПТАНДЫРУУ*Шаршембиева Д.Н.*ФОРМИРОВАНИЕ КЛЮЧЕВЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ ПРОЕКТНОЕ ОБУЧЕНИЕ НА УРОКАХ
АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА*D. Sharshembieva*DEVELOPMENT OF STUDENTS' KEY
COMPETENCIES THROUGH PROJECT-BASED LEARNING
AT ENGLISH LANGUAGE LESSONS

УДК: 371.8:372.016.811.111

Макалада англис тили сабактарында долбоордук окутуунун мүмкүнчүлүктөрү каралат. «Долбоордук окутуу» терминди аныктоо долбоорлордун түрлөрүн, долбоордун чыгармачыл тапшырмадан айырмасын аныктоого жардам берет. Долбоордук окутуунун маңызын түшүнүү анын структурасын, аткаруу кадамдарын, ошондой эле баалоону түзөт. Долбоорду ийгиликтүү ишке ашыруунун маанилүү шарты окуучуларга мазмунду жана тилди өздөштүрүүдө колдоо болуп саналат, ошондуктан макалада окуучуларга жаңы билимди түзүүгө, ой жүгүртүүгө жана жыйынтык чыгарууга жардам бере турган Долбоордун күндөлүгү сунушталат. Макалада Кыргыз Республикасынын мектептеринде англис тили боюнча предметтик стандартка ылайык долбоорлордун болжолдуу темалары келтирилген.

Негизги сөздөр: долбоордук окутуу, долбоор, негизги компетенттүүлүктөр, изилдөө иштери, көйгөй, баарлашуу, продукт.

В статье рассматриваются возможности проектного обучения на уроках английского языка. Определение самого термина “проектное обучение” помогает различать виды проектов, отличия проекта от творческого задания. Понимание сущности проектного обучения выстраивает структуру, шаги выполнения, а также оценивания. Важным условием для успешного выполнения проекта является поддержка учащихся в освоении содержания и языка, поэтому в статье предлагается Дневник проекта, который поможет учащимся структурировать новые знания, сделать рефлексию и выводы. В статье приведены примерные темы проектов в соответствии с предметным стандартом по английскому языку в школах Кыргызской Республики.

Ключевые слова: проектное обучение, проект, ключевые компетентности, исследовательская деятельность, проблема, коммуникация, продукт.

The article discusses the possibilities of project-based learning at English lessons. The definition of the term “project-based learning” helps to distinguish the types of projects, the differences between a project and a creative task. Understanding the essence of project-based learning builds the structure, steps of implementation, as well as evaluation. An important condition for the successful implementation of the project is the support of students in mastering the content and language. Therefore, the article offers a Project journal, that will help students structure new knowledge, make reflection and build conclusions. The article presents sample topics of projects in accordance with the subject standard of the English language at schools of the Kyrgyz Republic.

Key words: project-based learning, project, key competencies, research activity, problem, communication, product.

Кыргыз Республикасынын мектептик жалпы билим берүүнүн мамлекеттик стандартында бардык предметтерде түзүлүүгө тийиш болгон негизги компетенттүүлүктөр камтылган. Булар сапаттуу билим алуунун фактору катыры маалыматтык, социалдык-коммуникативдик жана өзүн-өзү танып билүү жана көйгөйлөрдү чечүү компетенттүүлүктөр. Маалымат менен иштөө, кызматташуу жана көйгөйлөрдү чечүү жөндөмдөрүн калыптандыруу «окуучунун издөө, талдоо, синтездөө, ыйгаруу, ички өз ара байланыштарды андап билүү жана маалыматты жемиштүү пайдалануу боюнча ишмердүүлүгүн камтыйт» [1, 33-6.]. Бул инсандын жөндөмүндө окутуунун милдетин аныктайт, башкача айтканда «өз алдынча ой жүгүртүүгө, аң-сезимдүү тандоого, чыгармачылыкка, чечим кабыл алууга жана жоопкерчиликти өзүнө алууга» үйрөтөт [2, 25-6.].

Башка предметтер сыяктуу эле англис тили сабагында да ар кандай маселелерди чечүү үчүн окуучуларды «активдүү когнитивдик, коммуникативдик, практикалык жана башка иш-аракеттерге тартуунун» каражаты катары долбоордук окутууну колдонуу аркылуу предметтик жана негизги компетенттүүлүктөр түзүлүшү мүмкүн [3, 88-6.]. Долбоордук окутуу «мектеп окуучуларынын, мугалимдердин, ата-эне-лердин жана консультанттардын кызматташтыгын өнүктүрөт – бул мектеп билимин реалдуу трансформациялоо үчүн мүмкүнчүлүктү берет» [1, 34-6.].

Ар кандай терминдер жана аныктамалар бар – «долбоордук окутуу», «долбоор ыкмасы», «долбоор», «изилдөө долбоору». Г.Б. Голуб «долбоордук окутууну окуучулар тарабынан белгилүү бир көйгөйдү аныктоодон баштап, алынган натыйжаларды талдоого, алардын мурда коюлган максаттарга ылайыктуулугун, аны өз алдынча чечүү» катары сүрөттөйт [4, 159-6.]. «Долбоордук окутуу» – окуучулардын өз алдынча жана топтук ишмердүүлүгүн камтыган практикалык же теориялык жактан маанилүү маселени чечүүнүн на-

тыйжасында алынган натыйжага багытталган, окуучулардын таанып-билүү, эффективдүү жана жүрүм-турумдук ишмердүүлүгүн уюштурууну камсыз кылуучу педагогикалык технология» [5, 5-б.].

Ф.В. Шарипов, П. Рабинович, Е.В. Устинова, Г.Б. Голуб «долбоорлордук ыкма» деген түшүнүгүн беришет. Ал «окутуунун ар түрдүү ыкмаларын жана каражаттарын пайдалануу, илимдин, техниканын жана технологиянын ар түрдүү тармактарындагы билимдерди жана көндүмдөрдү интеграциялоо аркылуу кандайдыр бир проблемаларды чечүүнү билдирет» [3, 89-б.]. Бул көйгөйдү «деталдуу иштеп чыгуу жана ар түрдүү жол менен түзүлгөн практикалык натыйжаны алуу аркылуу дидактикалык максаттарга жетүүнүн жолу» [1, 34-б.]; «балдардын муктаждыктарын жана кызыкчылыктарын эске алуу менен, алардын жеке жеке жана жаш курагына жараша өз алдынча иштөөнү стимулдаштырган педагогикалык технология» [6, 258-б.]; «окуучулардын өз алдынча чыгармачылык ишмердүүлүгү» [4, 159-б.].

«Долбоор» түшүнүгүн О.С. Дубровина «көйгөйлөрдү чечүү боюнча окуучунун өз алдынча ишмердүүлүгүн коштоо технологиясы» деп сыпаттаган [7, 158-б.]; «убактылуу жана ресурстар чектөөлөрдүн шартында уникалдуу натыйжаларга жетишүүгө багытталган өз ара байланыш-кан иш-чаралардын комплекси» [1, 39-б.]. П.Рабинович долбоорлордун төмөнкү түрлөрүн аныктайт: изилдөө, инженердик-конструктордук, социалдык-экономикалык, уюштуруучулук, маркетинг [1, 34-б.].

«Изилдөө иши» кесиптик билимдин объективдүү мыйзам ченемдүүлүктөрүн ачууга багытталган жаңы билимдерди түзөт» [4, 159-б.].

Ошентип, «долбоор» деген термин билим берүү иш-чараларын гана эмес, ар кандай чөйрөлөргө да тиешелүү болушу мүмкүн. «Изилдөө иши» термини долбоор ишинин бир түрү болуп саналат, анын инженердик-конструктордук долбоорлоо продуктусу жок болушу мүмкүн.

Жалпы мектептик билим берүүнүн мамлекеттик стандартына ылайык, биз «долбоордук окутуу» терминин жетекчиликке алабыз, анын түрлөрү төмөнкү болушу мүмкүн: изилдөө иши, чыгармачылык долбоор, инженердик-конструктордук долбоор.

Авторлор долбоордук окутуунун натыйжасы социалдык / мазмундук / илимий / технологиялык / бизнес ж. б. баалуулукка ээ болгон конкреттүү продукт экенине кошулушат [1, 35-б.], ошондой эле «негизги компетенттүүлүктүн калыптануу деңгээлин өзгөртүү» [6, 259-б.] жана «калыптанган билим жана уни-

версалдуу окуу иш-аракеттери» [1, 35-б.].

Окуучулардын өз ара аракеттенүүсү, көйгөйлөрдү биргелешип чечүү «топтун эрежелерин, баалуулуктарын, мамилелерин жана лидерлигин калыптандырууга» кызмат кылат [3, 88-б.]. Долбоор баарлашууга, бири-бирин түшүнүүгө, бири-бирине жардам берүүгө, топтук жана топтор аралык кызматташууга, позитивдүү атаандаштыкка жөндөмдүүлүктү калыптандырат [1, 66-б.]. Долбоордук окутуу «изилдөө маданиятын» өздөштүрүүгө өбөлгө түзөт [2, 25-б.] – бул көйгөйдү жана максатты аныктоо, иш-чараларды пландаштыруу, маалымат менен иштөө, продукт түзүү жана эл алдында сүйлөө.

Башталгыч класста долбоордук окутууда окуучулардын чет тилин билүү деңгээлин эске алуу керек. Ушуга байланыштуу 3-4-класстын окуучулары чет тилдеги, ошондой эле биринчи тилдеги булактар менен иштей алышат. Долбоордун күндөлүгүн окуучулар чет тилде толтурушат, б.а. алар эмнени окуганын, кандай адистер менен жолукканын, кандай сөздөрдү үйрөнүшкөнүн, кандай идеяларга ээ болгонун жазышат. Ошондой эле, продукт – долбоордун натыйжасы чет тилинде жасалат. Бул коллаж, сүрөт, мини-альбом ж.б болушу мүмкүн. Жазуу иште башталгыч класстын окуучулары тарткан сүрөттөрүнө сөз, кыска сүйлөмдөрдү, 3-5 сүйлөмдөн турган кыска текстти жаза алышат.

Долбоордук иш структураланышы керек жана аны уюштуруу 6 негизги этаптан турат [6, 259-б.].

1. Долбоордун темасын жана максатын, акыркы продуктуну аныктоо (көйгөйдү аныктоо, балдар эмнени билүүгө кызыгышат, жыйынтыктар кандай формада көрсөтүлөт);

2. Колдоо көрсөтүү (таблица, байкоо формасы, сөздүк);

3. Маалыматтарды чогултуу (булактар менен иштөө, энциклопедиялар, байкоолор, китепканада иштөө, интернет);

4. Коомчулук менен иштөө (адистер – китепканачы, дарыгер, социалдык педагог, ата-энелер);

5. Продуктунун презентациясы (план, дизайн, презентация, акция ж.б.);

6. Рефлексия жана баалоо.

Англис тили сабактарында ар кандай долбоорлорду ишке ашырууга болот: изилдөө, чыгармачылык, инженердик-конструктордук, социалдык. Долбоорду ишке ашырууда окуучулардын кандай тил жана кептик жөндөмдөрүн өнүктүрөөрүн эске алуу керек. Ошентип, англис тили сабактарында төмөнкү долбоорлор сунушталышы мүмкүн:

Долбоорлордун болжолдуу темалары

Бөлүм	Долбоор/ Көйгөй	Күтүлгөн натыйжалар	Жыйынтык	Кептик жөндөмдөр
3-класс				
Жашаган үйү, жашаган жери	Менин шаарымдын/айылымдын тарыхы	Архитектуралык/ жаратылыш/ тарых объектилеринин тарыхын билишет. Архитектуралык/ жаратылыш/ тарых объектилерди коргоону жайылтышат.	Фотосүрөттөр / коллаж	Жаратылыш жана архитектуралык объектилер
4-класс				
Курчап турган дүйнө	Жаныбарлар кантип жашайт?	Жаныбарлардын камуфляж жолдору, жашоо шарттары жөнүндө билишет. Жаныбарларга аяр мамиле кылууну үйрөнүшөт.	Кичи альбом	Жаныбарлардын дене бөлүктөрү, түсү, жашаган жери
5-класс				
Илим жана техника дүйнөсү	3D тасмалар деген эмне?	3D тасма технологиясы жөнүндө билишет. Илимдеги ачылыштар жөнүндө билишет: үн жана видео эффекттер.	Видеоролик	Кино жанрлары
6-класс				
Курчап турган дүйнө	Экологиялык мектеп	Экологиялык мектептин өзгөчөлүктөрүн билишет. Экологиялык мектептин артыкчылыктарын аташат. Экологиялык мектептин долбоорун иштеп чыгышат.	Экологиялык мектептин дизайны	Мектептеги объектилердин аттары

Көпчүлүк учурда мугалим долбоорду өзү жетектеп, теманы тандайт, команданы өзү түзөт [1, 38-б.]. Бул мамиле окуучуларды демотивациялайт жана долбоор мугалимдин тапшырмаларын аткарууга айланат. Долбоордук окутуу өз натыйжаларына жетүү үчүн төмөнкү шарттар зарыл:

1. Окуучулар менен бирге теманы/маселени түзүү, б.а. алар билүүгө кызыктар болушу үчүн суроо берүү, анткени жаш курагына жараша маселе ар кандай болот.

2. Долбоордук топтор окуучулардын тандоосу боюнча түзүлөт. Бир долбоордогу темалар ар кандай болушу мүмкүн. Мисалы, 1-топ китептердин жанрларын, 2-топ китептердин басылышын изилдесе, 3-топ окуучулардын жазган кыскача аңгемелерин кам-

тыган китепчени түзөт.

3. Окуучулар ролдорду бөлүштүрүшөт, бул баарына катышууга мүмкүнчүлүк берет. Мисалы, дизайнер – буюмдун дизайнын иштеп чыгат, 2 инженер продукт эмнеден жана кантип жасалаарын конструкциялайт, бухгалтер чыгымдарды эсептейт, презентатор продукт жөнүндө айтып берет.

4. Ар бир катышуучу долбоорго салым кошушу керек. Долбоордогу ролдор максатка жараша өзгөрүшү мүмкүн.

Долбоордук ишти аткарууда окуучуларга мазмуну, ошондой эле тил боюнча колдоо көрсөтүү зарыл [8, 329-б.]. Мугалим окуучуларга жаңы сөздөрдү толтуруу, жазуу жана түшүндүрүү үчүн таблица бере алат.

Долбоордун күндөлүгү

Долбоордун темасы: _____ Максаты: _____ Окуучунун аты-жөнү _____			
1-кадам. Мен эмнени окупдум?	Эмне кызыктуу болду?	Менин ойлорум	Мен кандай жаңы сөздөрдү үйрөндүм?
2-кадам. Мен ким менен жолуктум?	Эмне кызыктуу болду?	Менин ойлорум	Мен кандай жаңы сөздөрдү үйрөндүм?

Билим берүүнүн натыйжасы продукцияны баалоодон баалуу, башкача айтканда, окуу процесси өзү маанилүү [3, 36-б.]. Ошентсе да, долбоордун аткарылышы үчүн баа коюлушу мүмкүн. Долбоор маселени чечүүгө, мазмунду изилдөөгө, байланышты өнүктүрүүгө, маалымат менен иштөө жөндөмүнө багытталган. Максаттарга жараша, баалоо критерийлери түзүлүшү мүмкүн.

Баалоо критерийлери

Критерий	Эң жакшы!	Жакшы!	Окуу керек
Көйгөйдү түшүнүү: эмне болуп жатат жана эмне үчүн?	Сүрөттөйт, кеминде 3 мисал келтирет.	Сүрөттөйт, кеминде 2 мисал келтирет.	Сүрөттөйт, 1 мисал келтирет.
Маалымат менен иштөө	3 булактан кем эмес окуду, 3 мисалдан/жаңы сөздөрдөн кем эмес келтирди	2 булактан кем эмес окуду, 2 мисалдан/жаңы сөздөрдөн кем эмес келтирди	1 булактан окуду, 1 мисал/жаңы сөз келтирди
Адамдар менен иштөө	Сүйлөшүү өткөрдү, 2ден кем эмес кызыктуу мисал жазды.	Сүйлөшүү өткөрдү, 1 кызыктуу мисал жазды.	Сүйлөшүү өткөрдү, мисал келтирүүдө кыйналат
Продукту иштеп чыгуу	Продукт максатка ылайык, тыкан аткарылган	Продукт максатка ылайык, анча-мынча тактоону талап кылат	Продукт жарым-жартылай максатка ылайык, иштеп чыгууну талап кылат

Англис тили сабактарында долбоордук окутууну колдонуу окуучулардын дүйнө таанымын кеңейтет, лексиканы байытат, сынчыл жана креативдүү ой жүгүртүүнү өнүктүрөт, практикалык иш-аракеттер аркылуу баарлашуу көндүмдөрүн, кызыккан маселени изилдөөгө, көйгөйлөрдү чечүүгө багытталган кызматташуу көндүмдөрүн калыптандырат. Ошентип, долбоордук окутуу предметтик билимди гана эмес: англис тилинде сүйлөө, угуу, жазуу жөндөмдөрүн, ошондой эле Кыргыз Республикасынын мектептик жалпы билим берүүнүн мамлекеттик стандартынын негизги компетенттүүлүктөрүн калыптандырат.

Адабияттар:

1. Рабинович П.Д., Заведенский К., Царьков И., Матвиюк Е., Школа возможностей: проектное обучение Образовательная политика №1-2, <https://cyberleninka.ru/article/n/shkola-vozmozhnostey-proektnoe-obuchenie>, 2019. – 15-б.
2. Тимченко С. Групповое проектное обучение. / Высшее образование в России - №4. - 2007. – 5-б.
3. Шарипов Ф.В. Технология проектного обучения. / Педагогический журнал Башкортастана. - №2. - 2012. - 8б.
4. Golub T.P. Project-based learning as a method of teaching English. <https://modern techno.de/index.php/meit/article/view/meit07-04-042>, 6 б.
5. Кыргыз Республикасынын мектептик жалпы билим берүүнүн мамлекеттик стандарты. - Б., 2022. <https://kao.kg/>, 32 б.
6. Устинова Е.В., Организация проектного обучения в начальной школе. Проблемы и перспективы образования в России, <https://cyberleninka.ru/article/n/organizatsiya-proektnogo-obucheniya-v-nachalnoy-shkole>, 7 б.
7. Дубровина О.С. Педагогические условия формирования проектировочных умений у обучающихся в процессе учебной деятельности. Мир науки, культуры, образования. <https://cyberleninka.ru/article/n/pedagogicheskie-usloviya-formirovaniya-proektirovochnyh-umeniy-u-obuchayuschihsva-v-protsesse-uchebnoy-deyatelnosti>, №4(35). – 2012. - 3 б.
8. Fam Duc Thuan. PBL: From theory to classroom practice, Proceedings of the 6th International OpenTESOL Conference <https://www.researchgate.net/publication/3310716912018>. -10.